

Evreicele lui Stalin și familia în pericol

O dată, pe când Stalin se odihnea la Zubalovo, Serghei, fiul cel mijlociu al lui Jenea și Pavel Alliluev, nu se mai oprea din plâns și părinții își făceau griji că o să îl deranjeze. Pavel, care avea un temperament isteric, ca și sora sa Nadia, i-a dat o palmă fiicei sale, Kira, pentru că nu îl făcea să tacă. Kira, acum adolescentă, era greu de ținut în frâu și, deoarece crescuse în preajma lui Stalin, nu înțelegea pericolul. Când a refuzat să mănânce ceva ce îi oferise Stalin, Pavel a lovit-o cu piciorul pe sub masă. Totuși, copiii se jucau în preajma lui Stalin și a ucigașilor acestuia la fel de lipsiți de griji ca și păsările care ciugulesc din gura deschisă a unui crocodil.

Stalin îi mai vizita pe tovarășii lui, trecând adesea pe la Poskrebîșev ca să ia cina, unde se dansa și se juca mima. Poskrebîșev se căsătorise de curând cu o fată plină de viață care intrase în cerul lui Stalin. În 1934, acest neverosimil erou romantic s-a dus la o petrecere acasă la doctorul Kremlinului, Mihail Metalikov, a cărui soție, Asia, era rudă prin alianță cu Troțki, sora ei fiind căsătorită cu fiul acestuia, Sedov. Numele real al lui Metalikov era Masenkis, o familie de lituanieni evrei care erau magnați în industria zahărului, o combinație periculoasă.

Metalikov avea o soră, Bronislava, brunetă și vioaie, plină de o energie și o veselie care le lipseau adesea femeilor bolșevice. Bronka, în vârstă de 24 ani, era căsătorită cu un avocat cu care avea deja o fiică, în timp ce făcea studii de endocrinologie. În fotografii se observă eleganța fină, zburdalnică a rochiei cu buline. În acea zi, la petrecere, ea juca un fel de joc, alergând în jurul mesei de la care o privea Poskrebîșev, simianul șef de cabinet al lui Stalin, în vârstă de 43 de ani. Când ea a început o bătaie cu mâncare, a aruncat o prăjitură care și-a greșit ținta și a aterizat exact pe tunica de partid a lui Poskrebîșev : el s-a îndrăgostit de Bronka și s-a căsătorit cu ea la scurt timp după aceea. Fotografiile de familie arată devotamentul plin de venerație al lui Poskrebîșev, care apare în istorie ca un Quasimodo, dar care poate fi văzut aici ca un soț iubitor ce își odihnește capul pe umărul splendid al soției sale, vârându-și nasul în părul ei șaten.

Frumoasa și Bestia erau o sursă de mare amuzament în anturajul lui Stalin : Kira Allilueva a auzit-o pe „frumoasa soție poloneză a lui Poskrebîșev spunând în glumă că acesta e atât de urât, încât nu se culcă cu el decât pe întuneric”. Dar Poskrebîșev era mândru de urâtenia sa : Stalin l-a ales pentru înfățișarea lui hidoasă. Își juca vesel rolul de bufon al curții : Stalin îl provoca pe Poskrebîșev să dea pe gât un pahar de votcă fără să bea nicio gură de apă sau să vadă cât timp își poate ține mâinile ridicate în timp ce avea sub unghii hârtii aprinse.

„Ia uitați-vă ! ”, râdea Stalin. „Sașa poate să bea un pahar de votcă fără să strâmbe măcar din nas ! ” Lui Stalin îi plăcea de Bronka, care făcea parte dintr-o generație nouă

de fete pline de voie bună, aflându-se în siguranță în inima elitei, unde era obișnuită să se întâlnească cu potențați. I se adresa lui Stalin cu familiarul *tîi* și, dacă mergea în străinătate, ca și femeile din familia Alliluev, îi aducea întotdeauna un cadou Svetlanei, sunându-l pe Stalin ca să îl întrebe dacă i-l poate da. „O să i se potrivească?”, a întrebat el despre un pulover occidental. „O, da!” „Atunci dă-i-l!”

Cea mai bună prietenă a Bronkăi era Evghenia Ejova, editor și fană nestăvilită a unor scriitori. Aceste două tinere fermecătoare și capricioase care chicoteau întruna, evreice de origine poloneză sau lituaniană, semănau atât de mult, încât Kira Allilueva a crezut că sunt surori. Aveau chiar și același patronim, Solomonova, deși nu erau rude. Ejov și Poskrebîșev erau și ei prieteni apropiați – mergeau la pescuit împreună în timp ce soțiile lor stăteau la bărfă.

În timp ce Mura, acum promovată la rangul de candidat la statutul de membru al Biroului Politic, își masacră victimele, soția sa era prietenă cu toate vedetele din domeniul artistic și se culca cu cele mai multe dintre ele. Fermecătorul Isaak Babel era celebritatea preferată de Ejova: „Dacă inviți oamenii «în numele lui Babel», vin toți”, scria soția lui Babel, Pirojkova. Solomon Mihoels, actorul evreu care a jucat *Regele Lear* pentru Stalin, liderul unei trupe de jazz, Leonid Utiosov, regizorul de film Eisenstein, romancierul Mihail Șolohov și jurnalistul Mihail Kolțov frecventau salonul acestei flusturatică fascinante. La petrecerile de la Kremlin, Ejova dansa cel mai mult foxtrot, fără să piardă niciun dans. Prietena ei cea mai bună, Zinaida Glikina, crease și ea un salon literar. Când căsnicia ei s-a destrămat, Ejov a invitat-o să locuiască la ei și a sedus-o. Ea nu era singura lui amantă, în timp ce Evghenia avea aventuri „literare” cu Babel, Kolțov și Șolohov. Puțini refuzau o invitație din partea soției lui Ejov: „Gândește-te”, a spus Babel, „fata noastră din Odessa a devenit prima doamnă a regelui!”.

După moartea Nadiei, a existat un zvon că Stalin s-a îndrăgostit și s-a căsătorit cu sora lui Lazar Kaganovici, Roza, nepoata lui (pe care o chema tot Roza) sau fiica lui, Maia. Era un zvon repetat pe care l-au crezut mulți: au existat chiar fotografiile care o înfățișau pe Roza Kaganovicia ca pe o brunetă drăguță. Membrii familiei Kaganovici erau arătoși – Lazar însuși a fost chipeș în tinerețe și fiica sa, Maia, a ajuns să fie comparată cu Elizabeth Taylor când a crescut. Semnificația poveștii este că Stalin avea o soție evreică, o propagandă folositoare pentru naziști, care aveau interesul de a reuni diavolul evreu și cel bolșevic în cuplul Stalin. Lazar și Maia Kaganovici au negat cu atâta vehemență, încât poate au protestat prea mult, dar se pare că această poveste este un mit*.

Povestea este cu atât mai ironică având în vedere că naziștii nici nu aveau nevoie să inventeze un astfel de personaj: Stalin era înconjurat de evreice – de la Polina Molotova și Maria Svanidze până la Poskrebîșeva și Ejova. Fiul lui Beria, o sursă de încredere la capitolul bârfe, îndoielnic la capitolul politică, își amintea că tatăl său enumera vesel aventurile lui Stalin cu tot felul de evreice.

Aceste tinere evreice drăguțe roiau în jurul lui Stalin, dar toate aveau o „origine dubioasă”. Erau mai interesate de haine, glume și aventuri decât de materialismul dialectic. Alături de Jenea Allilueva și Maria Svanidze, ele erau, cu siguranță, sufletul acestei societăți fatal întretesute a familiei și tovarășilor lui Stalin. Stanislav Redens, șeful NKVD din Moscova, își ducea adesea familia și pe ceilalți membri ai familiei Alliluev acasă la

* Au existat două femei pe nume Roza Kaganovicia: sora lui Lazar, Roza, a murit de tânără, în 1924, în timp ce nepoata lui, Roza, a locuit în Rostov și apoi s-a mutat la Moscova, unde trăiește și astăzi. Este posibil ca ele să îl fi cunoscut pe Stalin, dar nu au fost căsătorite cu el.

soții Ejov. Copiii erau fascinați de șeful NKVD : „Ejov cobora fudul scările în uniforma de gală de comisar general într-un mod oarecum înspăimântător, deoarece era foarte plin de sine”, își amintește Leonid Redens. „Era atât de ursuz, în timp ce tatăl meu era atât de deschis !” Kirei Allilueva îi plăceau persiflările spumoase ale Evgheniei Ejova și ale Bronkăi Poskrebșeva. Ejov, care muncea toată noaptea, era de obicei prea obosit să socializeze, astfel încât Kira și ceilalți adolescenți se ascundeau în spatele unei draperii. Când mărunțelul Mura trecea pe lângă ei, cu cizmele sale, începeau să chicotească. Însă tații lor, Pavel Alliluev și Stanislav Redens, care înțelegeau riscurile, se mâniiau pe ei – dar cum le puteau explica ce joc periculos joacă ? Acum, grosolăniile promiscue ale femeilor din jurul lui Stalin le făceau deodată vulnerabile.

În primăvară, Stalin a început să se distanțeze de familie, a cărei aroganță nefondată părea brusc suspectă. Când membrii familiei s-au adunat în apartamentul lui la ziua de naștere a Svetlanei, care împlinea 11 ani, pe 28 februarie 1937, Iakov, blajinul fiu georgian al lui Stalin, a adus-o pentru prima dată și pe Iulia, soția sa evreică. Era căsătorită cu o gardă de corp cekistă când l-a cunoscut pe Iakov prin soții Redens, pe care Stalin i-a învinovățit imediat pentru că l-au cuplat cu „jidauca aia”. Maria Svanidze, intrigantă ca întotdeauna, a spus că Iulia este o „profitoare” și a încercat să îl convingă pe Stalin : „Iosif, nu se poate așa ceva. Trebuie să faci ceva !”. Acest lucru a fost suficient pentru ca Stalin să îi ia apărarea fiului său.

„Un bărbat o iubește pe femeia pe care o iubește !”, a replicat el, indiferent dacă aceasta era „o prințesă sau o croitoreasă”. După ce s-au căsătorit și s-a născut fiica lor, Gulia, Stalin a observat câtă grijă avea Iulia de hainele lui Iakov. Era o *baba*, până la urmă. „Acum îmi dau seama că soția ta este o alegere bună”, i-a spus Stalin în cele din urmă lui Iașa, care locuia împreună cu mica sa familie în marele bloc de apartamente de pe strada Granovski. Când Stalin a cunoscut-o în fine pe Iulia, i-a plăcut de ea, a făcut mare caz de ea și chiar i-a dat să mănânce din furculița lui, ca un socru georgian iubitor.

Stalin, pierzându-și răbdarea cu familia, nu a mers la petrecere. Maria Svanidze credea că înțelege motivul : membrii familiei Alliluev erau inutili – „nebuna de Olga, idiotul de Fiodor, imbecilii de Pavel și Niura [Anna Redens], obtuzul de Stan [Redens], leneșul de Vasea [Vasili Stalin], melodramaticul Iașa [Djugașvili]. Singurii oameni normali sunt Alioșa, Jenea și eu și... Svetlana”. Era o ironie, de vreme ce membrii familiei Svanidze aveau să fie primii care urmau să cadă în dizgrație. Maria însăși era extrem de egotistă, chinându-și soțul cu scrisori în care se lăuda : „Arăt mai bine decât 70% dintre soțiile bolșevice... Cine mă vede o dată nu mă mai uită niciodată”. Era adevărat, dar departe de a fi un avantaj la curtea lui Stalin. Ți-e și milă de femeile astea arogante, de treabă, care s-au împotmolit prinse în mlaștina unui spațiu și unui timp pe care le înțelegeau atât de puțin.

În primăvara aceea, Stalin și Pavel au jucat biliard cu Svanidze și Redens. Cei care pierdeau trebuiau, în mod tradițional, să se târască pe sub masă drept pedeapsă. Când a pierdut echipa lui Stalin, Pavel a sugerat în mod diplomatic ca copiii, Kira și Serghei, să se târască pe sub masă în locul lor. Pe Serghei nu l-a deranjat – avea doar 9 ani –, dar Kira, care avea 18 ani, a refuzat în mod sfidător. La fel de tranșantă ca și mama ei, iar pe deasupra și vitează, a insistat că Stalin și tatăl ei pierduseră la biliard și, prin urmare, ei ar trebui să se bage sub masă. Pavel s-a isterizat și a lovit-o cu tacul.

La scurt timp după aceea, Stalin și Svanidze, filfizonul cu ochi albaștri, au încetat brusc să mai fie „ca frații”. „Alioșa era destul de liberal, un european”, a explicat Molotov. „Stalin a simțit asta...” Svanidze era vicepreședinte al Băncii de Stat, o instituție plină

de cosmopoliți bine educați față de care existau acum suspiciuni serioase. Pe 2 aprilie 1937, Stalin i-a trimis lui Ejov o scrisoare ce nu prevestea nimic bun: „Epurează personalul Băncii de Stat”. Și Svanidze făcuse unele treburi secrete și delicate pentru Stalin de-a lungul anilor. Jurnalul Mariei Svanidze s-a oprit la mijlocul anului: brusc, nu a mai avut acces la Stalin. Pe 21 decembrie, erau anchetați și nu au fost invitați la ziua lui Stalin, ceea ce trebuie să fi fost o adevărată agonie pentru Maria. Câteva zile mai târziu, soții Svanidze i-au vizitat pe Jenea și Pavel Alliluev în Casa de pe Chei (unde locuiau cu toții). Maria s-a lăudat cu rochia sa de catifea decoltată. După ce au plecat, la miezul nopții, Jenea și Kira spălau vasele când a sunat cineva la ușă. Era fiul Mariei din prima ei căsătorie: „Mama și Alioșa au fost arestați. Ea a fost ridicată așa cum era, îmbrăcată în hainele sale frumoase”. Câteva luni mai târziu, Jenea a primit o scrisoare de la Maria, care o implora să i-o transmită lui Stalin: „Dacă nu plec din lagărul ăsta, o să mor”. I-a dus scrisoarea lui Stalin, care a avertizat-o: „Să nu mai faci asta niciodată!”. Maria a fost mutată într-o închisoare și mai dură. Jenea a simțit cât este de periculos pentru ea și copiii ei să fie atât de aproape de Stalin, deși l-a adorat câte zile a avut, în ciuda nenorocirilor prin care a trecut. S-a ținut la distanță de Stalin, bătându-l însă pe Pavel la cap să vorbească cu el despre prietenii lor arestați. Se pare că a făcut asta: „Sunt prietenii mei – deci trimite-mă și pe mine în închisoare!”. Unii au fost eliberați.

Și ceilalți membri ai familiei Alliluev au contribuit: bunica Olga, care ducea o viață de *grande dame* la Kremlin, nu a spus prea multe. Pe când ceilalți credeau că Stalin nu cunoaște detaliile și că era păcălit de NKVD, ea era singura de pe această corabie a nebulilor care înțelegea: „Nu se întâmplă nimic fără știrea lui”. Dar soțul ei înstrăinat, respectatul Serghei, a apelat de mai multe ori la Stalin, așteptându-l pe canapeaua din apartamentul său. Adesea adormea acolo și se trezea după miezul nopții, dând cu ochii de Stalin, care se întorcea de la cină. Acolo, pe loc, îl implora să cruțe viața cuiva. Stalin își tachina socrul repetând expresia lui preferată, „Exact, exact” – „Prin urmare, ai venit să mă vezi, «Exact-Exact»”, glumea Stalin.

Imediat după arestarea lui Svanidze, Mikoian a sosit, ca de obicei, la Kunțevo ca să ia cina împreună cu Stalin, care, știind cât de apropiat era acesta de Alioșa, s-a dus direct la el și i-a spus: „Ai auzit că l-am arestat pe Svanidze?”. „Da... dar cum s-a putut întâmpla așa ceva?” „E spion german”, a replicat Stalin. „Cum e posibil?”, a replicat Mikoian. „Nu există nicio dovadă a sabotajului său. La ce bun un spion care nu face nimic?” Stalin a explicat că Svanidze era un „tip special de spion”, recrutat pe când era prizonier, în timpul Primului Război Mondial, a cărui sarcină era pur și simplu de a furniza informații. Se pare că, după această dezvăluire, cina din casa lui Stalin a continuat ca de obicei.

*

Odată ce un lider era luat în colimator, „teroarea” nu mai putea fi oprită. Abia retrogradat, Postîșev, durul, palidul și arogantul „prinț” al Ucrainei, care îl distrase atât de tare pe Stalin dansând la sentiment cu Molotov, și-a dovedit frenetic ferocitatea eliminând practic întreaga birocrație din orașul Kuibîșev, de pe Volga*. Acum, la Plenara din ianuarie 1938, avea să fie distrus pentru că a ucis oameni nevinovați.

* Vechiul oraș Samara fusese redenumit după Kuibîșev la moartea acestuia, în 1935.

„Conducerea sovietului și a Partidului se afla în mâinile dușmanilor”, a afirmat Postîșev. „Toată conducerea? De sus până jos?”, a intervenit Mikoian. „Nu mai era niciun om cinstit?”, a întrebat Bulganin. „Nu exagerezi, Tovarășe Postîșev?”, a adăugat Molotov. „Dar s-au făcut greșeli”, a declarat Kaganovici, la care Postîșev a replicat: „Voi vorbi despre greșelile mele personale”. „Vreau să spui adevărul”, a spus Beria. „Vă rog să mă lăsați să termin și să explic toată povestea cât pot eu de bine”, a pledat Postîșev, la care Kaganovici a strigat: „Păi, nu prea te pricepi să o explici – asta-i toată chestia!”. Postîșev s-a ridicat ca să se apere, dar Andreev a izbucnit: „Tovarășe Postîșev, ia loc. Aici nu ai voie să umbli cum te taie capul”. Postîșev nu avea să mai umble niciodată cum îl tăia capul: Malenkov l-a atacat. Stalin a propus demiterea sa din Politburo: Hrușciiov, care a fost numit curând la conducerea Ucrainei, a devenit candidat în locul lui, intrând în primul eșalon. Dar atacurile împotriva lui Postîșev conțineau un avertisment pentru Ejov, ale cărui arestări erau din ce în ce mai frenetice. Între timp Stalin părea nehotărât în legătură cu Postîșev*: aroganța sa i-a atras dușmani care l-au convins poate pe Stalin să îl distrugă. Ultima sa speranță era un apel personal la Stalin, probabil scris după o confruntare cu acuzatorii săi: „Tovarășe Stalin, vă rog să mă primiți în audiență după ședință”. „Nu te pot primi astăzi”, i-a răspuns Stalin în scris. „Vorbește cu Tovarășul Molotov.” În câteva zile, a fost arestat. Stalin a semnat alt ordin stabilind o normă de 48.000 de execuții, în timp ce mareșalul Egorov a urmat-o pe „frumoasa” lui soție în „tocătorul de carne”. Dar Ejov era deja atât de epuizat, încât pe 1 decembrie 1937 Stalin a trebuit să îi dea o săptămână liberă.

La începutul lunii februarie, Mura, beat criță, a condus o expediție pentru epurarea Kievului, unde, cu ajutorul noului guvernator al Ucrainei, Hrușciiov**, au fost arestate încă 30.000 de persoane. Aflând acolo că practic întregul Politburo ucrainean fusese epurat în timpul predecesorului său Kosior, Hrușciiov a arestat mai mulți comisari și pe adjuncții lor. Biroul Politic a aprobat 2.140 de victime de pe listele lui Hrușciiov cu oamenii care trebuiau împușcați. Și aici și-a depășit cu mult norma. În 1938, 106.119 oameni au fost arestați în timpul „terorii” ucrainene a lui Hrușciiov. Vizita lui Ejov a accelerat baia de sânge: „După vizita lui Nikolai Ivanovici Ejov în Ucraina... a început adevărata distrugere a Dușmanilor ascunși”, anunța Hrușciiov, adulat ca un „stalinist neclintit” pentru „distrugerea fără milă a Dușmanilor”. NKVD a dat în vileag o conspirație care avea scopul de a otrăvi caii și a arestat doi profesori acuzați că sunt agenți nazisti. Hrușciiov a testat așa-numita otravă și a descoperit că nu este letală pentru cai. Abia după ce au fost numite alte trei comisii a dovedit că această conspirație era falsă – dar se bănuiește că Hrușciiov a pus la îndoială activitatea NKVD doar atunci când Stalin i-a semnalat nemulțumirea sa.

Amețit de băutură la Kiev, Ejov a dat dovadă de o nechibzuință alarmantă, lăudându-se că Biroul Politic era „în mâinile sale”. Putea aresta pe oricine voia, chiar și pe lideri. Într-o seară a fost efectiv cărat acasă de la un chef. Nu mai putea trece mult până Stalin avea să audă de excesele sale, dacă nu și de laudele sale periculoase.

* Și-o fi amintit Stalin de mica obrăznicie a lui Postîșev din 1931? Când Stalin i-a scris ca să se plângă de lista celor care urmau să primească Ordinul Lenin: „Îi dăm Ordinul Lenin oricărui căcăcios bătrân”, Postîșev a replicat voios că toți „căcăcioșii” erau aprobați de Stalin însuși.

** Hrușciiov, ca și alți lideri regionali, precum Beria și Jdanov, a devenit obiectul unui extravagant cult al personalității la nivel local: „Cântecul lui Hrușciiov” s-a alăturat curând „Cântecului lui Beria” și odelor închinat lui Ejov în repertoriul sovietic.

Ejov s-a întors la timp pentru al treilea și ultimul proces-spectacol al „Blocului antisovietic al celor de dreapta și troțkiștilor”, care a început pe 2 martie, avându-i în rolurile principale pe Buharin, Rîkov și Iagoda, care au recunoscut că i-au ucis, printre alții, pe Kirov și Gorki. Buharin a avut satisfacția unui triumf personal printr-o mărturisire a vinovăției presărată cu o zeflema esopică privind intrigile puerile ale lui Stalin și Ejov. Dar asta nu a schimbat nimic. Ejov a luat parte la execuții. Se spune că a ordonat ca Iagoda să fie bătut : „Hai, loviți-l din partea noastră, a tuturor”. Dar a existat o sclipire de umanitate când a ajuns la executarea vechiului său tovarăș de beție, fostul secretar al lui Iagoda, Bulanov : lui a pus să i se dea niște coniac.

Când totul s-a sfârșit, Ejov a propus un al patrulea superproces împotriva spionilor polonezi din Comintern, pe care îl pregătea de câteva luni. Dar Stalin a anulat procesul. Rareori urma o singură politică în detrimentul tuturor celorlalte : antenele lui Stalin au perceput că masacrul îi epuiza locotenenții, în special pe reprobabilul Mura.